

University. Economic sciences 3, 3: 255-258.

5. Syrtseva, S.V. 2017. "Problemy obliku rozrakhunkiv za vyplatamy pratsivnykam v suchasnykh umovakh [Problems of accounting of payments on payments to employees in modern conditions]." Bulletin of the Black Sea Regional Scientific and Practical Conference of teaching staff: 133.
6. Tertychnyy, O.O. 2016. "Suchasni systemy opłaty pratsi [Modern systems of remuneration]." Foreign Trade: Economics, Finance, Law 2: 62-67.

УДК 005.412:336:352(045)

DOI: 10.31339/2617-0833-2019-2(27)-210-216

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Петричко М.М., Гладинець Н. Ю., Щока Н. І.

THEORETICAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Petrychko Mary, Hladynets Natalia, Shchok Natalia

У статті узагальненні існуючі теоретичні підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада». На основі діючого законодавства досліджено етапи розвитку територіальних громад в Україні. Проаналізовано проблемні питання функціонування територіальних громад. Визначено шляхи покращення фінансового забезпечення територіальних громад. Обґрунтовано необхідність подальшого впровадження децентралізації та її вплив на фінансово-економічний розвиток територіальних громад України.

Ключові слова: територіальні громади, фінансово-економічний розвиток, фінансові ресурси, місцеві бюджети, децентралізація.

The development of local people is a public development of our country, they also play the lowest levels of government and form the basis of the individual. Implementing an effective development management process, for the most part, through various resources. It demonstrates the effectiveness of local self-government bodies that perform such functions and remain, and as a consequence, act on the state of development. The economic and interesting development of the community itself creates the mobile resource needed for local development in other areas and reaches the level of well-being and its life should be used.

The purpose of our study is to review the theoretical foundations of managing the financial and economic development of Ukrainian territorial communities and to determine their ability to shape the conditions for economic growth. In the course of the research we used the methods of theoretical generalization, tabular and graphical methods of analysis. Analyzing and summarizing the scientific works of scientists, the essence of financial and economic development of territorial communities was determined, the reform of decentralization and activities of the united territorial communities in charge of territorial development management were characterized.

It is proved that the level of their economic and financial development depends on the provision of local communities with financial resources that are accumulated mainly in local budgets. The practical significance of this study is that the main provisions, recommendations and conclusions outlined in the paper can be used to determine the prospects of financial and economic development of the territorial communities of Ukraine.

Keywords: territorial communities, financial and economic development, financial resources, local budgets, decentralization.

Економічний та соціальний розвиток кожної країни в основному залежить від розвитку її місцевого самоврядування. В Україні базовою ланкою місцевого самоврядування є територіальна громада. Сучасний стан розвитку територіальних громад України характеризується відсутністю належного матеріального, фінансового, кадрового забезпечення, занепадом або відсутністю соціальної інфраструктури, внаслідок чого місцеві органи влади не можуть належним чином вирішувати питання місцевого значення, незважаючи на заходи, які здійснює держава в цій сфері. Тому, дослідження теоретичних аспектів фінансово-економічного розвитку територіальних громад є досить актуальним, адже від розвитку громад, від ролі яку вони будуть відігравати в державі та як ефективно вони будуть мобілізувати фінансові ресурси та формувати місцеві бюджети, залежатиме майбутній розвиток нашої країни.

Питання діяльності та розвитку територіальних громад, а також вирішення питань пов'язаних з децентралізацією влади та місцевого самоврядування є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких М. Баймуратов, О.Д. Василик, О. П. Кириченко, Ю. Б. Молодожен, Л. А. Білуха, М. І. Буряк, К. Бліщук, І. О. Кресіна, В.І. Шарий Г. Васильченко, І. Парасюк, Г. Монастирський та багато інших. Проте варто зазначити, що проблематика щодо теоретичних основ управління фінансово-економічним розвитком громад вивчена недостатньо й потребує подальшого дослідження.

Метою статті є розгляд теоретичних основ управління фінансово-економічним розвитком територіальних громад України та визначення їх спроможності формувати умови для економічного зростання.

В сучасних економічних умовах територіальні громади є основним носієм місцевого самоврядування, який виконує важливі суспільні функції. Вони являють собою соціальне утворення, яке сформувалося природнім шляхом, за допомогою якого реалізуються природні й повсякденні потреби та інтереси населення, що проживає на визначеній території. В українській науці, поняття «територіальна громада» є порівняно новим та малодослідженим, хоча разом з цим воно має ознаки глибокої давнини, адже її історія почалася ще з часів традиції племінних зборів у слов'ян. Тому, її роль та значення завжди була досить вагомою для розвитку українського суспільства.

Право функціонування територіальної громади, як суб'єкта економічної та фінансової діяльності наводиться в Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах законодавства. Місцеве самоврядування вона здійснює безпосередньо або через відповідні органи (сільські, селищні, міські ради та їхні виконавчі органи). Інтереси місцевих громад сіл, селищ та міст представляють районні та обласні ради, які обираються відповідними територіальними громадами. Також вони обирають сільського, селищного чи міського голову, натомість голову районної чи обласної ради обирають депутати відповідної ради [4]. Отже, відмінністю поселення, яке має статус територіальної громади, від звичайної територіальної одиниці є те що вона згідно законодавства України наділена певними правами, зокрема правом на місцеве самоврядування.

Територіальна громада виконує певні функції та має свою компетенцію у вирішенні місцевих проблем, що відображають її особливе місце та роль в системі місцевого самоврядування. В залежності від того які завдання ставляться перед місцевими спільнотами наскільки багатогранні й різноманітні за змістом і напрями діяльності функції територіальних громад. На рисунку 1 представлена класифікація функцій територіальних громад, які між собою взаємопов'язані та взаємодоповнюються.

Джерело: розроблено автором на основі [6]

Рис. 1. Основні функції територіальних громад [6]

Безумовно, на сьогодні територіальна громада є природним соціальним утворенням, яка виконує важливі суспільні функції, діє в межах держави та за допомогою якої реалізуються природні і повсякденні потреби та інтереси населення, що проживає на цій території. Вона забезпечує реалізацію основних соціально-економічних прав громадян та є інструментом залучення їх до управління суспільством і його економікою. Проте територіальна громада, як основна інституція місцевого самоврядування в Україні, наразі, лише формується.

Сьогодні розвиток територіальних громад є важливою складовою розвитку всієї країни. Під розвитком розуміють процес, який забезпечує зростання добробуту і якості життя населення, за рахунок ефективного використання наявних ресурсів. Причому, розвиток та ефективна діяльність територіальних громад, залежить не лише від обсягу повноважень якими вони володіють, але і від наявності в їх розпорядженні достатнього обсягу матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, без яких неможливе виконання покладених на них функцій.

Конституція України визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст і районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності [1]. Насамперед, ефективний розвиток неможливий без достатнього обсягу саме фінансових ресурсів, які є важливим елементом фінансово-бюджетної політики. Їх наявність визначає ступінь ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень та як наслідок впливає на стан соціально-економічного та фінансового розвитку територіальних громад.

Виходячи з вище зазначеного, фінансово-економічний розвиток територіальних громад являє собою процес, який має забезпечити зростання економічного та фінансового

добробуту населення територіальної громади шляхом ефективного використання наявних у громаді ресурсів.

Реалізація ефективного процесу управління фінансово-економічним розвитком значною мірою залежить від забезпеченості місцевих громад фінансовими ресурсами. Фінансові ресурси громад – це фонди грошових коштів адміністративно-територіальної одиниці, що формуються в результаті надходжень у різних формах у процесі перерозподілу ВВП і забезпечують фінансування власних та делегованих функцій місцевої влади [7]. На їх формування впливає обсяг виконуваних громадами повноважень, розподіл доходів бюджетів, система оподаткування, міжбюджетні відносини, використання ними запозичених і залучених коштів тощо.

В Бюджетному кодексі України деталізовано особливості формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Де впливає, що фінанси місцевих громад охоплюють дві сфери до яких відносять економічні відносини, пов'язані з формуванням і використанням централізованих фінансових ресурсів зосереджених у місцевих бюджетах та цільових фондах органів місцевого самоврядування, що є структурною складовою місцевих бюджетів та економічні відносини пов'язані з формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємств і організацій комунальної форми власності [2].

Фінансові ресурси підприємств та організацій комунальної форми власності серед всіх фінансових ресурсів територіальних громад не відіграють відчутної ролі, адже більша їх частина є неприбутковими та утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Причому, крім податків та обов'язкових платежів, органам місцевого самоврядування вони ніяких інших доходів, як правило, не приносять [7].

Основна частина фінансових ресурсів акумулюється саме в бюджетах місцевого самоврядування. Який є одним із найважливіших інструментів державного регулювання соціально-економічного й фінансового розвитку територіальних громад та суспільства загалом. Як економічна категорія місцевий бюджет відіграє ключову роль у формуванні системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. Він уособлює певний фінансовий механізм, який проявляється у накопиченні грошових фондів, що спрямовуються на задоволення соціально-культурних та інших побутових потреб територіальної громади. За його допомогою відбувається перерозподіл вартості між територіями, галузями господарства в економічній та суспільній сферах.

Індикатором соціально-економічного розвитку місцевих громад та інструментом який відображає ступінь розвиненості даної території є безпосередньо рівень власних доходів місцевих бюджетів. Натомість, від якості формування, регулювання та напрямів використання видатків бюджетів місцевого самоврядування залежить рівень економічного зростання регіонів, а склад, структура і динаміка видатків відображає державні, регіональні та місцеві пріоритети розвитку. А тенденції розвитку громад показує аналіз доходів та видатків бюджету.

Отже, бюджети місцевого самоврядування виконують надзвичайно важливу роль у соціальному та фінансово-економічному розвитку територіальних громад, що виражається в тому що вони є інструментом макроекономічного регулювання, оскільки перерозподіляють частину ВВП країни, через них фінансується частина видатків. Місцеві бюджети сприяють реалізації загальнодержавних програм, щодо розвитку різних сфер і галузей народного господарства, підтримують вітчизняних виробників. Вони є основним фінансовим планом розвитку територіальних громад, оскільки його доходи характеризують результати роботи підприємств, організацій, суб'єктів підприємницької діяльності, що працюють в межах певної території, а видатки – стан місцевого, житлового, комунального господарства, визначають основні напрями витрачання мобілізованих коштів.

Таблиця 1

Основні функції та типові завдання регіональних органів управління у контексті економічного розвитку території [5]

№ п/п	У складі функції	Завдання в межах функції
1	Планування	Впровадження в життя програм економічного розвитку регіону; здійснення стратегічного та поточного планування; складання та затвердження місцевих бюджетів; складання балансів ресурсів, необхідних для управління економічним розвитком території; розрахунок прогнозних показників територіального розвитку
2	Організації	Забезпечення збалансованого та невинного економічного прогресу на підпорядкованій території; забезпечення здійснення програм економічного розвитку на основі використання належної ресурсної бази; організація зовнішньоекономічної діяльності; забезпечення виконання наповнення бюджету та фінансування видатків з нього
3	Мотивації	Забезпечення наявності соціально-психологічного клімату в колективах регіону, здатного мотивувати працівників якісно виконувати поставлені перед ними завдання
4	Координації	Здійснення впливу на процеси економічного розвитку, здатного забезпечити прогрес на рівні регіону та ефективного використання наявних ресурсів; сприяння реалізації програм економічного розвитку території
5	Контролюючої	Контроль за використанням територіальних ресурсів та функціонуванням підприємств в межах законодавства, за розрахунковими операціями та фінансовою діяльністю суб'єктів; складання звітів про хід та результати виконання програм економічного розвитку тощо

Створення ефективної системи управління економічним та фінансовим розвитком територій, на сьогодні, передбачає процес децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, які сприяли створенню об'єднаних територіальних громад. Законодавчі акти, які сьогодні діють в Україні, дають підстави стверджувати, що в державі існує достатня нормативна база, яка регламентує управлінські процеси в процесі розвитку територій. Ці процеси реалізуються на основі основних функцій та типових завдань регіональних органів управління у контексті економічного та фінансового розвитку території, зокрема в складі функції планування, організації, координації, мотивації та контролю [5].

Бліщук К вважає, що задля забезпечення максимального ефекту від управлінських дій, що має здійснювати місцева влада, необхідно розуміти завдання та функції (табл. 1), які на них покладатися.

Таким чином, задля ефективного управління розвитком місцевих громад повинна здійснюватися цілеспрямована державна політика, здатна забезпечити комплексний розвиток регіонів, їх економічних систем та управління ними.

Податки	Збори та інші платежі	Інші доходи
60 % податку на доходи фізичних осіб 25 % екологічного податку 5 % акцизного податку з реалізації підакцизних товарів 100 % – єдиного податку, 100 % – податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності 100 % – податку на майно (нерухомість, земля і транспорт)	Державне мито Плата за надання адміністративних послуг Адміністративні штрафи та санкції Збір за місця для паркування транспортних засобів Туристичний збір Плата за ліцензії та сертифікати на певні види господарської діяльності Надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває у комунальній власності Рентні платежі за	Різноманітні трансферти (базова дотація, медична та освітня субвенції, інші субвенції, капітальні трансферти) Власні надходження бюджетних установ Цільові та добровільні внески підприємств, установ та організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; надходження з інших цільових фондів Надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій і ЄС Кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту Кошти від відчуження комунального майна та від продажу земельних ділянок несільськогосподарського

Джерело: розроблено автором на основі [2, 3]

Рис. 2 Джерела формування бюджетів об'єднаних територіальних громад

Органи місцевого самоврядування після внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів у 2015 році, отримали більше повноважень у сфері реалізації управлінських функцій шляхом підвищення своєї економічної спроможності. Зокрема, об'єднані громади можуть зараховувати до місцевих бюджетів такі обсяги фінансових ресурсів як представлено на рисунку 2.

Виходячи з вище зазначеного, реформа децентралізації розширила фінансові можливості об'єднаних територіальних громад в управлінні територіями, що їм підпорядковуються. Проте, поряд із реалізацією прямих міжбюджетних відносин із Державним бюджетом та збільшенням фінансових надходжень до місцевих бюджетів органи місцевої влади мають й інші інструменти забезпечення економічного розвитку територій. Зокрема, це і здійснення зовнішніх запозичень, і самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ.

В результаті таких змін, місцева влада зацікавлена у підвищенні інвестиційної привабливості території, а податки, сплачені в місцевий бюджет, спрямовуватимуться на підвищення рівня добробуту й життєдіяльності місцевого населення. Таким чином, діяльність об'єднаних територіальних громад, внаслідок реформи децентралізації, сприятиме фінансово-економічному та соціальному розвитку територій.

Розвиток територіальних громад, є важливою складовою розвитку нашої країни, адже вона відіграє роль найнижчої ланки управління та формує фундамент держави. Під її розвитком розуміють процес, який забезпечує зростання добробуту і життєдіяльності населення, що проживає на певній території, за рахунок ефективного використання наявних ресурсів. Реалізація ефективного процесу управління розвитком, здебільшого залежить від фінансового забезпечення території, яке виступає важливим елементом фінансово-бюджетної політики та визначає ступінь ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень. Отже, економічний та фінансовий розвиток територіальних громад створює умови та мобілізує необхідні ресурси для місцевого розвитку в різних сферах життя та визначає рівень добробуту населення країни.

Фінансову основу територіальних громад становлять місцеві бюджети які

забезпечують виконання важливих суспільних функцій, адже саме в них акумулюються та перерозподіляється значна частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Розміри бюджету, величина податкового навантаження і структура бюджетних витрат певним чином впливають на динаміку виробництва, тенденцію зайнятості і загалом на місцеву економіку та соціально-економічний і фінансовий стан територіальних громад.

Управління розвитком громад у контексті економічного та фінансового розвитку здійснюється на основі виконання певних функцій та завдань місцевими органами управління, зокрема в складі функцій планування, організації, координації, мотивації та контролю.

Створенню ефективної системи управління економічним та фінансовим розвитком територій сприяють децентралізація влади та реформування місцевого самоврядування внаслідок об'єднання територіальних громад, що на сьогодні відбувається в Україні.

Перспективою подальших наукових досліджень є аналіз сучасного стану фінансово-економічного розвитку територіальних громад України та виявлення перспектив їх розвитку в умовах децентралізації влади в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97>.
5. Бліщук К. Управління розвитком території: економічні аспекти / К. Бліщук // Ефективність державного управління. – 2018. – №1 (54). – С. 217-224.
6. Мельник Д. М. Теоретичні засади формування територіальних громад: імплементація світового досвіду в Україну / Д. М. Мельник // Агросвіт. – 2018. – № 11. – С. 33-38.
7. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. – 448 с.

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28 chervnya 1996 roku № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k / 96-BP]. <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Byudzhethnyy kodeks Ukrayiny vid 8 lypnya 2010 r. № 2456-VI [Budget Code of Ukraine dated July 8, 2010 No. 2456-VI]. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Podatkovyy kodeks Ukrayiny vid 02.12.2010 r. № 2755-VI [Tax code of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>.
4. Zakon Ukrayiny «Pro mistseve samovryaduvannya v Ukrayini» vid 21.05.1997 № 280/97-VR [Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" of May 21, 1997 No. 280/97-VR]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97>.
5. Blishchuk, K., 2018. "Upravlinnya rozvytkom terytoriyi: ekonomichni aspekty [Territorial Development Management: Economic Aspects]." *Public administration efficiency* 1(54): 217-224.
6. Mel'nyk, D. M. 2018. "Teoretychni zasady formuvannya terytorial'nykh hromad: implementatsiya svitovoho dosvidu v Ukrayinu [Theoretical foundations of territorial community formation: implementation of world experience in Ukraine]." *Agro-world* 11: 33-38.
7. Kyrylenko, O. P., ed. 2014. *Mistsevi finansy [Local finance]*. 2nd ed. Ternopil: Economic opinion of TNEU.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>